

LEQI DU¹

MASAKRA NANKIŃSKA 1937–1938 JAKO ŹRÓDŁO CHIŃSKIEJ NARODOWEJ TRAUMY KULTUROWEJ

Słowa kluczowe: masakra nankińska, trauma kulturowa, Sala Pamięci Ofiar
Masakry w Nankinie, instytucjonalizacja traumy

WSTĘP

Edukacja historyczna na temat wstrząsających wydarzeń z przeszłości ma znaczący wpływ na kształtowanie się tożsamości narodowej (Wang 2012, 3). Choć chińska historia współczesna jest pełna traumatycznych zdarzeń, takich jak wojny opiumowe, wojna domowa 1927–1949 lub powstania ludowe bokserów i tajpingów, to szczególne miejsce w chińskiej pamięci zbiorowej zajmuje masakra nankińska (Musgrove 2018, 2). Zaskakujący jest fakt, że przez pierwsze 50 lat od masakry historycy i politycy chińscy poświęcali mało uwagi temu wydarzeniu (Ji 2021). Wiedzę o masakrze pielęgnowały tylko ofiary. Dopiero od 1982 r. można zaobserwować popularyzację tematu masakry nankińskiej zarówno w sferze naukowej, jak i popularnej. Zwieńczeniem procesu budowy zbiorowej pamięci Chińczyków o masakrze był rok 2014, kiedy to chiński rząd ustanowił 13 grudnia Narodowym Dniem Pamięci Ofiar Masakry w Nankinie (Xie 2021, 1000).

Niniejsza praca zbada, w jaki sposób w Chinach budowała się pamięć zbiorowa o masakrze w Nankinie i dlaczego właśnie temu wydarzeniu nadano rangę narodowej traumy pomimo wielu innych tragedii w chińskiej historii. Przyjmując jako narzędzie analizy społeczną teorię traumy kulturowej Jeffreya C. Alexandra, autorka pokaże proces konstrukcji traumy

¹ Uniwersytet Jagielloński, ORCID: 0009-0004-7669-1060, duleqi369@gmail.com.

kulturowej poprzez symboliczną reprezentację, narracje traumatyczne oraz instytucjonalizację traumy.

POJĘCIE TRAUMY KULTUROWEJ

Erikson wyróżnia traumę indywidualną i zbiorową (Erikson 1976, 153–154). Ta pierwsza jest nagłym zdarzeniem obejmującym pojedyncze osoby, a pamięć o niej przekazywana jest głównie w formie ustnych relacji (Lin i Shi 2013). Drugi rodzaj traumy przenika do świadomości zbiorowej w powolny i subtelny sposób, wpływając na istotne elementy całej kultury (Smelser 2004).

Rodzajem traumy zbiorowej jest trauma kulturowa. Według socjologa Jeffreya C. Alexandra dochodzi do niej, gdy przerażające wydarzenia odciskają trwałe piętno na świadomości danej grupy i nieodwracalnie zmieniają jej przyszłą tożsamość (Alexander 2004, 1). Klasycznym przykładem traumy kulturowej jest Holokaust europejskich Żydów, po którym pojęcie ludobójstwa weszło do świadomości zbiorowej. To właśnie poprzez traumy kulturowe grupy społeczne, narody, a nawet całe cywilizacje identyfikują źródła ludzkiego cierpienia, a także starają się im zapobiec (Alexander 2004, 1). Zbiorowa trauma daje początek takim pojęciom jak prawa człowieka, a zapobieganie ludobójstwu i czystkom etnicznym staje się zbiorowym, ponadnarodowym obowiązkiem wszystkich ludzi (Alexander i Gao 2017, 3).

Galtung wskazywał, że każdy naród opiera swoją tożsamość na poczuciu własnej wyjątkowości, historii pozytywnej oraz negatywnej (Galtung 2001, 61). Historia negatywna służy politykom do wzmacniania tożsamości narodowej i zacieśnienia więzów obywateli z państwem (Volkan 2001, 79). Zgodnie z teorią Alexandra aktorzy społeczni (np. elity polityczne lub przywódcy religijni) wybierają dane wydarzenia historyczne jako źródła traumy kulturowej, a następnie, za pomocą procesu symbolicznej reprezentacji, narzucają tę traumę społeczeństwu (Alexander 2012, 16).

Symboliczna reprezentacja dostarcza społeczeństwu informacji, do jakiego traumatycznego wydarzenia doszło, kto jest jego ofiarą i kto odpowiada za traumę (Alexander 2012, 17). Narracje traumatyczne w postaci m.in. podręczników lub dzieł sztuki rozpowszechniają wiedzę historyczną, co prowadzi do rekonstrukcji tożsamości zbiorowej. Instytucjonalizacja traumy obiektywizuje traumę pod postacią miejsc upamiętniających minione wydarzenia, np. muzeów i pomników (Alexander 2004). Najbardziej

kluczową cechą owych miejsc pamięci jest ich indeksowy charakter, tzn. są one budowane na miejscu historycznego wydarzenia będącego źródłem traumy, dzięki czemu zachowują spójność przestrzenną z samą traumą. Ukazany jest w ten sposób bezpośredni związek teraźniejszości z przeszłością, co jest ważnym krokiem w kształtowaniu na nowo tożsamości narodowej (Violi 2012).

PRZEBIEG MASAKRY NANKIŃSKIEJ

W 1927 r. w Chinach wybuchła wojna domowa między komunistami a nacjonalistami (Kuomintangiem). Konflikt wykorzystała Japonia, która w 1931 r. przejęła kontrolę nad Mandzurią, a w 1937 r. najechała centralne Chiny. Japonia dążyła do utworzenia w Chinach bazy surowcowej oraz rynków zbytu dla swojej rosnącej gospodarki. Zindoktrynowani żołnierze japońscy nie tylko walczyli z chińskimi siłami zbrojnymi, ale także znęcali się nad ludnością cywilną.

Na początku grudnia 1937 r. wojska japońskie przybyły pod Nankin, stolicę Republiki Chińskiej. Gdy wojska nacjonalistów odmówiły kapitulacji, Japońska Armia Cesarska zdobyła miasto, po czym rozpoczęła masową rzeź ludności cywilnej oraz jeńców wojennych. Japońscy żołnierze dokonywali zabójstw, gwałtów i podpaleń. Podczas sześciotygodniowego terroru zginęło około 300 tys. osób, czyli połowa mieszkańców (Chen i Fu 2008, 204; Sun 1990, 80). Masowe egzekucje cywilów przeprowadzano za aprobatą dowódców pod pretekstem, że chińscy żołnierze zdjęli swoje mundury i schowali się wśród ludności. Żołnierze zabijali ludzi na ulicy bagnetami i mieczami (Zhang 2005, 12). Ciała pomordowanych wrzucano do rzeki Jangcy, skąd spływały do sąsiedniego Szanghaju. Uciekinierów z miasta ostrzeliwały japońskie myśliwce (Zhang 2007). Brutalność Japończyków zszokowała nawet niemieckiego nazistę, Johna Rabe, który zaczął udzielać Chińczykom schronienia (Shen 2011).

Żołnierze japońscy zmuszali mieszkańców Nankinu do przyglądania się aktom zbrodni. W raporcie dla niemieckiego MSZ z 15 stycznia 1938 r. Rosen, dyplomata w ambasadzie niemieckiej w Pekinie, relacjonował, że każdej nocy japońscy żołnierze wdzierali się do obozu dla uchodźców na terenie Uniwersytetu Jinling, wywlekając kobiety w celu gwałtu. Żołnierze specjalnie zatrzymywali mężów lub ojców ofiar, aby patrzyli na cierpienie swoich żon i córek (Rosen 1938).

Trauma ofiar nie ograniczała się jedynie do okresu wojennego (Zhang 2017, 262). Ocalali z masakry cierpieli na zespół stresu pourazowego (*Post-Traumatic Stress Disorder* – PTSD) (Zhang 2009, 23), który wywołują zagrożające życiu doświadczenia i wydarzenia z użyciem przemocy (APA 1980). Cierpiący na PTSD przeżywają ponownie traumatyczne sytuacje w myślach lub w koszmarach sennych przez kilka tygodni po zajściu, a także cierpią na silny lęk, bezsenność, utratę kontroli emocjonalnej, depresję i amnezję, a w ciężkich przypadkach mają tendencje samobójcze (Myers 2009, 499). Według badań prawdopodobieństwo wystąpienia PTSD wynosi 53,8% w przypadku porwania i gwałtu, dlatego można też założyć wysokie prawdopodobieństwo wystąpienia PTSD u ocalałych z masakry nankińskiej (Zang 2020).

PTSD u ofiar masakry nankińskiej polegało na utracie reakcji na otoczenie wskutek nadmiernego szoku spowodowanego traumą. Nankińscy stali się obojętni na niebezpieczeństwa związane z nalotami. Grupy uchodźców stały w milczeniu na podwórku, wpatrując się w samoloty, nie przejmując się nimi i spokojnie zajmowały się swoimi sprawami (Rabe 1938). Jeden z ocalałych, Li Gaoshan, choć nie odniósł w trakcie masakry żadnych obrażeń, nie rozumiał już swojego ojczystego języka i wyparł całe wydarzenie z pamięci (Deng 2005). Jednakże wiele ofiar decydowało się popełnić samobójstwo, zarówno podczas, jak i wiele lat po masakrze. Amerykańska misjonarka Wilhelmina „Minnie” Vautrin, która uratowała ponad 10 tys. Chińczyków, nie mogąc poradzić sobie ze stresem, odebrała sobie życie dopiero w 1941 r. po powrocie do USA (Ti 2022).

PAMIĘĆ O MASAKRZE NANKIŃSKIEJ W LATACH 1937–1982

Zaraz po zajęciu Nankinu przez Japończyków, chińskie media publikowały raporty o ludobójstwie, nazywając Nankin „miastem śmierci”. W styczniu 1938 r. *Dziennik Polityczny Fujian* opublikował artykuł o *Upadku Nankinu*, opisujący zbrodnie Japończyków (Wang 2017, 325). Jedną z bardziej znanych w zachodnich krajach relacji z masakry jest artykuł *What War Means: the Japanese Terror in China*, napisany przez brytyjskiego dziennikarza H. J. Timperleya w 1938 r. (Chen i Fu 2008: 205).

Po 1945 r. rząd chiński rozpoczął dochodzenie w sprawie szkód wojennych związanych z masakrą w Nankinie oraz powołał odpowiednie organy śledcze, wzywając jednocześnie społeczeństwo do pomocy w śledztwie

(Liu 2022). 13 grudnia 1945 r. *Central Daily News*, oficjalna gazeta Narodowej Partii Chin, opublikowała specjalne wydanie pt. *Upamiętnienie masakry w Nankinie* i artykuł redakcyjny zatytułowany *Dzień, którego nigdy nie zapomnimy*, w którym stwierdzono, że: „Wciąż nie ma szczegółowych danych na temat liczby zabitych, ale prawdopodobnie jest to nie mniej niż 250 tys.” (Zhongyang ribao 1945). 17 lutego 1946 r. szanghajski oddział gazety Ta Kung Pao informował, że „zakończono pierwsze śledztwo w sprawie masakry nankińskiej, w której zginęło około 300 tys. osób” (Wang 2017, 325). Iwane Matsui, generał japoński stacjonujący w Nankinie podczas masakry, został skazany na śmierć przez Międzynarodowy Trybunał Wojskowy dla Dalekiego Wschodu (Musgrove 2018, 7).

Nacjonałiści nie zdecydowali się jednak na szerokie upamiętnienie masakry, gdyż poddanie stolicy państwa Japończykom szkodziłoby ich wizerunkowi. Gdy w 1949 r. przegrali wojnę domową, stracili oni ostatecznie szansę na uczynienie z masakry nankińskiej narodowej traumy. Sami komuniści również nie byli zainteresowani komemoracją masakry, gdyż wymagałoby to przedstawienia ich przeciwników jako ofiary, co byłoby niezgodne z dotychczasową propagandą prezentującą Kuomintang jako oprawców. Mimo że od masakry nankińskiej minęła już ponad dekada, obie strony nie były skłonne do przeprowadzenia procesu symbolicznej reprezentacji (Musgrove 2018, 6–8). Aktorami społecznymi gotowymi na taki proces byli jednak ocalali z masakry.

Jako że siły japońskie okupowały Nankin do 1945 r., zatem jeszcze przez siedem lat po masakrze Japończycy kontrolowali środki produkcji symbolicznej na terenie miasta, przez co proces instytucjonalizacji traumy był praktycznie niemożliwy. Jednakże wielu ocalałych zapisywało swoje osobiste doświadczenia w formie dzienników i pamiętników, dzięki czemu możliwy był proces narracji traumatycznej. Po wojnie lekarz wojskowy Jiang Gongguo wydał nawet własnym sumptem swój pamiętnik *Trzy miesiące w Nankinie* (Jiang 2005), który przekazał chińskim dygnitarzom państwowym celem rozpowszechniania wiedzy o masakrze (Wang 2017, 37). W 1960 r. Wydział Historii Uniwersytetu w Nankinie przeprowadził wywiady z ocalałymi i naocznymi świadkami oraz przygotował raport pt. *Japońska masakra w Nankinie*, który jest najwcześniejszą w Chińskiej Republice Ludowej publikacją naukową na temat tego wydarzenia (Liu 2022). Nie wszystkie jednak ofiary masakry dzieliły się swoimi wspomnieniami z badaczami, w nadziei na całkowite wymazanie traumatycznego zdarzenia z pamięci (tzw. celowe zapomnienie) (Zhang 2017, 263).

PROCES SYMBOLICZNEJ REPREZENTACJI MASAKRY NANKIŃSKIEJ PO 1982 R.

Podejście władz komunistycznych do upamiętnienia masakry nankińskiej gwałtownie zmieniło się w 1982 r., kiedy to w Japonii opublikowano podręcznik szkolny, którego autorzy zaprzeczyli rzeczywistej skali masakry w Nankinie. Japoński rząd i historycy określili liczbę ofiar na 20–40 tys. (McCurry 2015), co stanowi o wiele mniej niż dane podawane przez historyków chińskich (300 tys. ofiar) oraz szacunki Międzynarodowego Trybunału Wojskowego dla Dalekiego Wschodu, powołanego po II wojnie światowej przez aliantów (ponad 200 tys. ofiar). Warto wspomnieć, że UNESCO w swoich publikacjach posługuje się zarówno wyliczeniami Trybunału, jak i chińskich historyków (UNESCO 2014, 9).

Wywołało to wielkie oburzenie chińskiej opinii publicznej, zjednoczyło naród przeciwko wspólnemu, zewnętrznemu wrogowi i stało się katalizatorem konstrukcji traumy kulturowej (Wang 2017). Komuniści rozpoczęli wtedy aktywny udział w procesie symbolicznej reprezentacji traumy kulturowej za pomocą narracji traumatycznych oraz instytucjonalizacji traumy.

Podstawowym celem narracji traumatycznej w wypadku masakry w Nankinie była możliwie jak największa popularyzacja wiedzy o tym wydarzeniu, aby ukazać ludziom okrucieństwa wojny i pokazać konieczność utrzymania pokoju na świecie (Li 2017). Rozpowszechnianie wiedzy odbywa się za pośrednictwem edukacji, sztuki i środków masowego przekazu (Ji 2021).

Naukowcy chińscy przed kryzysem podręcznikowym w 1982 r. poświęcali mało uwagi masakrze nankińskiej, jednakże w 1995 r. opublikowali na jej temat już 17 artykułów badawczych, a w 2000 r. aż 51 (Ji 2021). W 1995 r. wydano także książkę *Lest We Forget: Nanjing Massacre, 1937* – zbiór zdjęć zrobionych w okresie masakry, dotychczas znajdujących się jedynie w muzeach (Musgrove 2018, 13).

Najważniejszą pozycją książkową na temat masakry jest *Rzeź Nankinu* z 1997 r. autorstwa Iris Chang, amerykańskiej dziennikarki chińskiego pochodzenia. Chang jako dziecko słyszała od swoich dziadków opowieści o ich ucieczce z Nankinu. Nie mogła jednak znaleźć w bibliotece publicznej w Champaign, gdzie się wychowywała, żadnych informacji na temat masakry (De Pasquale 2018). *Rzeź Nankinu* opisuje przebieg masakry, a także zawiera wywiady z ocalałymi. Książka pozostawała przez 10 tygodni na liście bestsellerów *New York Timesa* (Fox 2004) i znacznie przyczyniła się do popularyzacji wiedzy o masakrze. W 1998 r. Chang podczas wystąpienia w telewizji

zażądała od ambasadora Japonii w USA publicznych przeprosin za masakrę nankińską (Chang 1998). Częsty kontakt z materiałami dotyczącymi masakry był jednym z czynników, który wywołał u Chang zaburzenia psychiczne, depresję, a ostatecznie pchnął ją do samobójstwa (McLaughlin 2004).

Tematem masakry zaczęły się także zajmować produkcje filmowe. Pierwsze filmy fabularne, takie jak *Massacre in Nanjing* z 1987 r. i *Black Sun: The Nanjing Massacre* z 1995 r., sponsorowane były przez państwo i celowo zawierały wiele szokujących scen, które miały służyć kształtowaniu się tożsamości narodowej u widzów. Arcydziełem chińskiej kinematografii wojennej jest *Miasto życia i śmierci* z 2009 r., pełne brutalnych scen gwałtów i masowych egzekucji. Film okazał się finansowym sukcesem i rozbudził nacjonalistyczne sentymenty wśród widzów. Jednakże reżyser Lu Chuan otrzymywał w Internecie groźby śmierci za to, że postać japońskiego żołnierza Kadokawy przedstawił jako sympatycznego człowieka, a nie na wskroś złego złoczyńcę (Wong 2009).

Niesponsorowany przez państwo, hongkoński dramat rodzinny *Maj i sierpień* z 2002 r. śledzi losy dwóch chińskich dziewczynek, które trafiają do obozu dla uchodźców po tym, jak ich rodzice giną w masakrze. Jest to głównie dramat rodzinny, który nie skupia się na przemocy. Japońscy żołnierze stanowią anonimową masę, a film nie wyjaśnia wyraźnie, dlaczego dochodzi do masakry.

W 2011 r. wybitny chiński reżyser Zhang Yimou wyprodukował za własne środki *Kwiaty wojny* – ekranizację opowiadania opartego na wspomnieniach amerykańskiej misjonarki Minnie Vautrin o grupie kobiet, które ratuje przed Japończykami amerykański grabarz. Zhang nie stroni od pokazywania scen okrucieństwa, jednakże film nie jest aż tak ponury jak *Miasto życia i śmierci*. Główną rolę gra popularny aktor Christian Bale, co zwiększa szanse na to, że zachodni widz zapozna się z tematem masakry.

W telewizji pojawiały się też jednak skrajnie przerysowane produkcje, które przeinaczały fakty historyczne i prowadziły do kultywowania antyjapońskich uprzedzeń. Utrudniały one budowanie dialogu chińsko-japońskiego oraz naprawę ran kulturowych.

Obok procesu narracji traumatycznej trwała instytucjonalizacja traumy kulturowej, która objęła szereg inicjatyw, takich jak utworzenie archiwów dotyczących masakry, budowa muzeów lub ceremonie upamiętniające ofiary (Li 2017). W trakcie Kampanii Edukacji Patriotycznej w latach 90. chińskie władze sfinansowały budowę ponad 10 tys. miejsc pamięci (Wang 2012, 104–107). Najważniejszym przedsięwzięciem, które stanowi przykład

przenikania się instytucjonalizacji traumy z narracją traumatyczną, jest Sala Pamięci Ofiar Masakry w Nankinie, będąca niezwykle złożonym obiektem semiotycznym.

SALA PAMIĘCI OFIAR MASAKRY W NANKINIE

Bezpośrednią odpowiedzią Komunistycznej Partii Chin na japoński rewizjonizm było utworzenie Sali Pamięci Ofiar Masakry w Nankinie. Budowa trwała mniej niż dwa lata. 13 grudnia 1983 r., w 46. rocznicę masakry, położono kamień węgielny w Jiangdongmen, jednym z miejsc kaźni, a 15 sierpnia 1985 r., w 40. rocznicę zwycięstwa nad Japonią, Sala Pamięci i 13 pobliskich pomników związanych z masakrą zostały otwarte dla publiczności (Wang 2017). Obecnie Sala Pamięci jest jednym z uznanych na całym świecie muzeów (Dong 2016), z ponad 10 tys. historycznych materiałów i artefaktów (Sun et al. 2015). W muzeum, oprócz ekspozycji, znajduje się także park żałobny. Od 1996 r. uczniowie nankińskich szkół mają obowiązek zwiedzić Salę (Musgrove 2018, 15).

Ze względu na dużą liczbę materiałów historycznych niemożliwe jest zapoznanie się ze wszystkimi eksponatami podczas jednej wizyty. Dlatego też muzeum zaprojektowano tak, aby oddziaływać na turystów w sposób wizualny poprzez symbole kulturowe, ponurą kolorystykę i styl architektoniczny (Violi 2012).

Przy wejściu do muzeum stoi rzeźba *Rozbita rodzina* przedstawiająca matkę trzymającą w ramionach swoje dziecko, które zginęło podczas masakry (Xinhua 2007).

2. Wuji Wang Wei 2009, CC BY-SA 2.0, Wikimedia Commons

Główny plac muzealny wyłożony jest białym brukiem, a naprzeciw wejścia znajduje się przysięgająca ściana z czarnego marmuru z wyrytym napisem „300 000 zabitych” w jedenastu różnych językach, m.in. chińskim, angielskim, japońskim, niemieckim (Huang 2017), który przedstawia skalę chińskich cierpień.

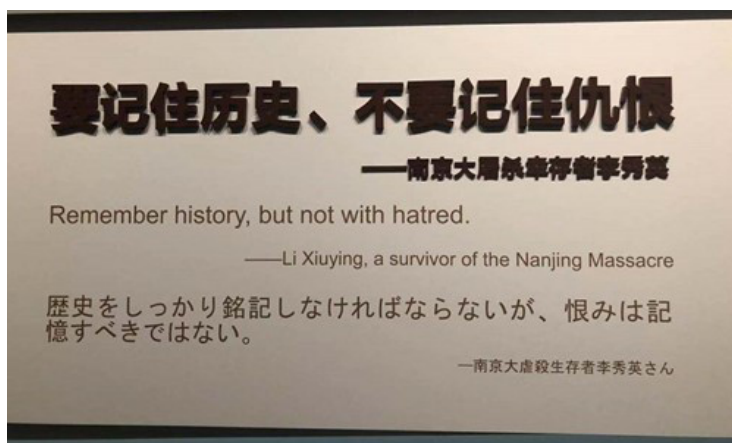
3. Bao Xiangyang 2011, CC BY-SA 3.0, Wikimedia Commons

Dalsza eksploracja muzeum pozwala na zapoznanie się z kolejnymi dowodami okrucieństwa japońskich żołnierzy. Wstrząsające fotografie oraz zeznania świadków i ocalałych skutecznie wbijają się w pamięć turystów (Chen i Fu 2008, 207). Autentyczne ludzkie szczątki wystawione w Sali Masowych Grobów dają odwiedzającym poczucie silnego szoku i namacalnego doświadczenia historii.

Na lewo od wyjścia z lobby znajduje się szara przestrzeń przypominająca trójkąt, w której odtwarzany jest dźwięk tykającego zegara, a co 12 sekund z góry spada kropla wody, jako że średnio co 12 sekund zabijano jedną osobę podczas masakry w Nankinie (Huang 2017).

Ekspozycja w Sali Pamięci to jednak tylko połowa procesu instytucjonalizacji przekazu traumy kulturowej. Drugą połowę procesu dokonują członkowie wspólnoty pamięci – tłumacze, przewodnicy, ocaleni i ich rodziny – którzy poprzez swoje osobiste narracje i prezentacje historii przekształcają symboliczne materiały historyczne w namacalny system pamięci (Huang 2017).

W 2014 r. Centralne Archiwa Chin oraz szereg innych instytucji archiwalnych w całym kraju, we współpracy z Muzeum Pamięci Masakry w Nankinie, przekazały do UNESCO dokument *Masakra w Nankinie*, który w 2015 r. został wpisany na listę Pamięci Świata.

4. Pamiętaj o historii, ale nie pamiętaj o nienawiści (Li 1985)

27 lutego 2014 r. Ogólnochińskie Zgromadzenie Przedstawicieli Ludowych przyjęło decyzję o ustanowieniu dnia 13 grudnia Narodowym Dniem

Upamiętnienia Ofiar Masakry Nankińskiej, podnosząc upamiętnienie ofiar masakry nankińskiej do rangi narodowej. W czerwcu Chiny nominowały masakrę nankińską, ofiary przemocy seksualnej ze strony japońskich żołnierzy oraz inne cenne archiwa historyczne do Programu Pamięć Świata (Xinhua 2014).

ZAKOŃCZENIE

Zgodnie z teorią Alexandra aktorzy społeczni za pomocą dostępnych im środków rozszerzają zasięg traumy wynikającej z danego zdarzenia z przeszłości na większą społeczność i wzmacniają w ten sposób poczucie tożsamości zbiorowej. Przez pierwsze 50 lat od masakry nankińskiej jedynymi aktorami społecznymi kultywującymi pamięć o tym wydarzeniu były same ofiary masakry. Prowadziły one proces narracji traumatycznej poprzez publikację swoich wspomnień, jednakże brakowało im środków produkcji symbolicznej, aby dokonać instytucjonalizacji traumy.

Dopiero w 1982 r. chińskie elity polityczne aktywnie przystąpiły do projekcji traumy kulturowej na całe społeczeństwo chińskie, reagując na japoński rewizjonizm historyczny. Chiński rząd skutecznie przeprowadził proces reprezentacji symbolicznej poprzez finansowanie badań, publikacji oraz filmów jako środków narracji traumatycznej, a także dokonał instytucjonalizacji traumy poprzez budowę Sali Pamięci Ofiar w Nankinie oraz ponad 10 tys. innych miejsc pamięci.

Trauma wynikająca z masakry, choć w 1937 r. dotyczyła jedynie mieszkańców Nankinu, to wraz z działaniem polityków, naukowców i artystów ewoluowała w traumę całego narodu, wzmocniła jedność społeczeństwa chińskiego i trwale zapisała się w chińskiej pamięci zbiorowej.

BIBLIOGRAFIA

- Alexander, J. C. 2003. *The Meanings of Social Life: A Cultural Sociology*, Oxford, <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195160840.001.0001>.
- Alexander, J. C. 2004. *Cultural Trauma and Collective Identity*, Berkeley, <https://doi.org/10.1525/california/9780520235946.001.0001>.
- Alexander, J. C. 2012. *Trauma: A Social Theory*, Yale.
- Alexander, J. C., Gao R. 2017. *Remembrance of Things Past: Cultural Trauma, the "Nanking Massacre", and Chinese Identity*, Yale, <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780195377767.013.22>.

- APA (American Psychiatric Association). 1980. *DSM-III: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*, Washington.
- Chen H., Fu M., 2008. 南京大屠杀研究的回顾与前瞻 *Retrospektywa i perspektywa badań nad masakrą nankińską*, Beijing.
- De Pasquale, S. 1997. *Nightmare in Nanking*, Baltimore.
- Dong, W. 2016. 重大事件纪念建筑空间组织模式——以南京大屠杀纪念馆为例 *Organizacja przestrzenna budynków upamiętniających ważne wydarzenia na przykładzie Sali Pamięci Ofiar Masakry w Nankinie*, Beijing.
- Erikson, K. T. 1976. *Everything in its Path*, New York.
- Galtung, J. 2001. *The Construction of National Identities for the Cosmic Drama: Chosenness-Myths-Trauma (CMT) Syndromes and Cultural Pathologies*. W: S. P. Udayakumar, *Handcuffed to History: Narratives, Pathologies, and Violence in South Asia*, Westport, 61–77.
- Huang, S. 以数字标识 “记忆之所”——对南京大屠杀纪念馆的个案研究 *Oznaczenie „miejsca pamięci” numerem – studium przypadku Sali Pamięci Ofiar Masakry w Nankinie*, Beijing.
- Jiang, G. 2005. 陷京三月记 *Trzy miesiące w Nankinie*. W: L. Zhang, 幸存者日记 *Dzienniki i wspomnienia ocalałych*. W: X. Zhang, 南京大屠杀史料集 *Zbiór materiałów historycznych dotyczących masakry w Nankinie*, Nanjing.
- Li, B. 2014. 二战史：地狱决斗 *Historia II wojny światowej – pojedynk z piekła rodem*, Beijing.
- Li, X. 2017. 南京大屠杀文化创伤的社会构建 *Społeczna konstrukcja kulturowej traumy masakry w Nankinie*, Nanjing.
- Liu, Q. 2006. 刘庆英口述 *Zeznanie ustne Liu Qingying*. W: H. Zhang, L. Zhang, 幸存者口述 *Zeznania ustne ocalałych (część 1)*, 97.
- Liu, Y. 2022. 南京大屠杀的历史记忆 (1937–1985) *Pamięć historyczna o masakrze w Nankinie (1937–1985)*, Guangdong.
- Musgrove, J. 2018. *Why Nanjing 1937? The Forgetting and Remembering of a Cultural Trauma*, Sydney.
- Myers, D. G. 2009. *Exploring Psychology*, New York.
- Rosen, G. 1938. *Die Situation in Nanking*, Potsdam.
- Shen, Q. 2011. *Revisiting the Wound of a Nation: The “Good Nazi” John Rabe and the Nanking Massacre*, Toronto, <https://doi.org/10.1353/smr.2011.0046>.
- Smelser, N. J. 2004. *Psychological Trauma and Cultural Trauma*. W: J. C. Alexander, *Cultural Trauma and Collective Identity*, Berkeley, 31–59, <https://doi.org/10.1525/california/9780520235946.001.0001>.
- Sun, Z. 1990. 南京大屠杀与南京人口 *Masakra w Nankinie i ludność Nankinu, nauki społeczne w Nankinie*, Nanjing.
- Violi, P. 2012. *Educating for Nationhood, A Semiotic Reading of the Memorial Hall for victims of the Nanjing Massacre by Japanese Invaders*, New York, <https://doi.org/10.3167/jemms.2012.040204>.
- Volkan, V. D. 2001. Transgenerational Transmission and Chosen Traumas: An Aspect of Large-Group Identity, *Group Analysis*, 34(1), 79–97, <https://doi.org/10.1177/05333160122077730>.
- Wang, W. 2017. 八十年来南京大屠杀的历史记忆 *Osiemdziesiąt lat pamięci historycznej o masakrze w Nankinie*, Nanjing.
- Wang, Y. et al. 2005. PTSD在中国的研究进展 *Postępy badań nad PTSD w Chinach*, Hangzhou.
- Wang, Z. 2012. *Never Forget National Humiliation: Historical Memory in Chinese Politics and Foreign Relations*, New York.
- Wong, E. 2009. Showing the Glimmer of Humanity Amid the Atrocities of War, *New York Times*.

- Xie, K. 2021. The Affective Life of the Nanjing Massacre, *Hau: Journal of Ethnographic Theory*, 11(3), 1000–1015, <https://doi.org/10.1086/717688>.
- Zhang, C. 2007. 南京浩劫: 被遗忘的大屠杀 *Gwałt w Nankinie*, Shanghai.
- Zhang, L. 2005. 程瑞芳日记 *Dziennik Cheng Ruifanga*. W: L. Zhang, 幸存者日记 *Dzienniki i wspomnienia ocalonych*. W: X. Zhang, 南京大屠杀史料集 *Zbiór materiałów historycznych dotyczących masakry w Nankinie*, Jiangsu, 12.
- Zhang, L. 2017. 南京大屠杀与南京市民的创伤记忆 The Nanjing Massacre and the Traumatic Memory of Nanjing Residents, *Chinese Studies in History*, 50(4), 258–265, <https://doi.org/10.1080/00094633.2017.1404785>.
- Zhang, S. 2009. 南京大屠杀受害者PTSD初步研究 *Wstępne badania nad PTSD u ofiar masakry w Nankinie*, Beijing.
- Zhongyang ribao 中央日报 (Central Daily News). 1945. 永不遗忘的一日 *Dzień, którego nigdy nie zapomnimy*, Nanjing.

Strony internetowe

- Chang, I. 1998. *I'm Sorry?*, [archive.ph/20120629225543/http://www.pbs.org/newshour/bb/asia/july-dec98/china_12-1.html](http://www.pbs.org/newshour/bb/asia/july-dec98/china_12-1.html) – 7 IV 2023.
- Deng, Q. 2005. 皓首作证大屠杀 *Starzec mówi o masakrze*, news.sina.com.cn/o/2005-10-10/16187132070s.shtml – 26 II 2023.
- Fox, M. 2004. *Iris Chang, Who Chronicled Rape of Nanking, Dies at 36*, www.nytimes.com/2004/11/12/arts/iris-chang-who-chronicled-rape-of-nanking-dies-at-36.html – 1 IV 2023.
- Ji, X. 2021. 中介化视角下的集体记忆——读《记忆的纹理：媒介·创伤与南京大屠杀》 *Pamięć zbiorowa w perspektywie mediatyzacji – lektura Tekstura pamięci: media, trauma i masakra w Nankinie*, mp.weixin.qq.com/s?__biz=MzAwMDMzMjc1Ng==&mid=2656526395&idx=1&sn=a34693152edb9aa18833685ff5231f47&chksm=8149b620b63e3f369627661e69e5f434f881859b23d16cea1ef9e1d268b80613f41d891e484b&scene=27 – 26 II 2023.
- Li, T. L. 2022. 一个世纪的屈辱留下了深刻的创伤后遗症 *Stulecie upokorzeń pozostawiło głębokie dziedzictwo traumy*, www.au123.com/static/content/GD/AZY/2022-10-04/1026808821949009920.html – 26 II 2023.
- Li, Y. 2011. 我们应该怎样讲授“南京大屠杀” *Jak powinniśmy uczyć o masakrze w Nankinie?* www.wenmi.com/article/px5z3v0039ee.html – 26 II 2023.
- Lin, Y., Shi, Q. 2013. 创伤的代际传递 *Międzypokoleniowe przekazywanie traumy*, www.psych-space.com/psych/viewnews-11176 – 19 II 2023.
- McCurry, J. 2015. *Japan threatens to halt Unesco funding over Nanjing massacre listing*, www.theguardian.com/world/2015/oct/13/japan-threatens-to-halt-unesco-funding-over-nanjing-listing – 7 IV 2023.
- McLaughlin, K. E. *Iris Chang's suicide*, <https://www.sfgate.com/entertainment/article/Iris-Chang-s-suicide-stunned-those-she-tried-so-2634180.php> – 7 IV 2023.
- Rabe, J. H. 1938. *The Good Man of Nanking*, www.kanunu8.com/book4/10310/230313.html – 25 II 2023.
- Sun, C. et al. 2015. 《南京大屠杀档案》正式列入《世界记忆名录》 *Archiwum masakry w Nankinie oficjalnie wpisane na listę Pamięci Świata*, photo.chinamil.com.cn/tsjs/2015-10/10/content_6716214_2.htm – 26 II 2023.
- Ti, T. L. 2022. 一个世纪的屈辱留下了深刻的创伤后遗症 *Stulecie upokorzeń pozostawiło głębokie dziedzictwo traumy*, www.au123.com/static/content/GD/AZY/2022-10-04/1026808821949009920.html – 25 II 2023.
- UNESCO. 2014. *Documents of Nanjing Massacre*, https://en.unesco.org/sites/default/files/china_nanjing_en.pdf – 7 IV 2023.

- Wang, X. 2017. *Historical shifts in remembering China's "Nanjing Massacre"*, sci-hub.se/10.1080/00094633.2017.1407613 – 21 II 2023.
- Xinhua. 2007. 南京大屠杀主题雕塑《家破人亡》 *Rzeźba na temat masakry w Nankinie „Rodzina jest rozbita”*, news.sina.com.cn/c/p/2007-12-13/025513069443s.shtml – 27 II 2023.
- Xinhua. 2014. 铭记历史教训 11组南京大屠杀档案申报世界记忆遗产 *Pamiętając o lekcjach historii 11 zespołów archiwów Masakry Nankińskiej nominowanych do Pamięci Światowego Dziedzictwa*, www.gov.cn/xinwen/2014-06/12/content_2699193.htm – 27 II 2023.
- Zang, Y. 2020. PTSD, mp.weixin.qq.com/s?__biz=MTg1MjI3MzY2MQ==&mid=2651757976&idx=3&sn=89ab5b1b26867c8499d7bb1ee1f1bc07&chksm=5da2b90a6ad5301c247b9de3afce87629eaa087c2757f15f2e304cb6a3a9744ae3b28a76be5e&scene=27 – 25 II 2023.
- Zhang, S. 2010. 抗战时期中国受害者PTSD研究 *Badanie PTSD u chińskich ofiar podczas wojny*, www.sinoss.net/c/2010-03-22/526694.shtml – 25 II 2023.

Fotografie

- Xiangyang, B. 2011. 南京人文之旅-肃穆 – *panoramio (1)*, https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/2a/南京人文之旅-肃穆_-_panoramio_%281%29.jpg, licencja CC BY-SA 3.0 – 1 IV 2023.
- Chenxing, D. 2012. 南京大屠杀纪念馆家破人亡雕塑, <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/2f/南京大屠杀纪念馆家破人亡雕塑.jpg>, licencja CC BY-SA 4.0 – 1 IV 2023.
- Xiuying, L. 1985. 要记住历史·不要忘记仇恨 *Pamiętaj o historii, ale nie pamiętaj o nienawiści*. Sala Pamięci Ofiar Masakry w Nankinie, Nanjing.
- Wang, W. W. 2009. *Nanjing Massacre Memorial*, https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e7/Nanjing_massacre_memorial.jpg, licencja CC BY-SA 2.0 – 1 IV 2023.

NANKING MASSACRE 1937–1938 AS A SOURCE OF CHINESE NATIONAL CULTURAL TRAUMA

Abstract: The Nanjing massacre is today one of the most important historical events for the Chinese national identity, however, until 1982, the topic of the massacre did not enjoy much interest. This paper, using Jeffrey C. Alexander's theory of cultural trauma and the example of the Memorial Hall for the Victims of the Nanjing Massacre, shows how the Chinese authorities gave the initially unknown massacre the rank of a national trauma. Symbolic representation, trauma narratives, and the institutionalization of trauma were crucial in this process.

Keywords: Nanjing massacre, cultural trauma, Nanjing Massacre Victims Memorial Hall, institutionalization of trauma